

Тире

НАЙГОЛОВНІШІ ПРАВИЛА ПУНКТУАЦІЇ

МІЖ ПІДМЕТОМ І ПРИСУДКОМ

Тире ставиться між підметом і присудком, коли останній виражений іменником або кількісним числівником у називному відмінку, а дієслова-зв'язки немає. При цьому присудок може бути як непоширеним, так і поширеним.

1. Бук — дерево.
 2. Три та сім — десять.
 3. Київ — столиця України.
 4. Мистецтво — найкращий педагог (Гончар).
 5. Пісня і праця — великі дві сили, їм я бажаю до скону служити (Франко).
 6. І один у полі — воїн (Дольд-Михайлик).
- *Перед заперечним присудком, вираженим іменником у називному відмінку з заперечною часткою не, тире звичайно не ставиться.*
1. Серце не камінь.

МІЖ ПІДМЕТОМ І ПРИСУДКОМ

Між підметом і присудком, коли один із цих членів речення (або обидва) є інфінітивом.

1. Говорити — річ нудна.
2. Працювати слід до дна (Рильський).
3. Життя прожити — не поле перейти (Прислів'я).

ПЕРЕД ЦЕ (ЦЕ Є), ОЦЕ, ТО, ОСЬ, (ЦЕ)

ЗНАЧИТЬ

Перед це (це є), оце, то, ось, (це) значить, якщо присудок, виражений іменником у називному відмінку або неозначеною формою дієслова, приєднується за допомогою цих слів до підмета.

1. Гетьман, може, як ніхто інший знав, що любити Україну — це найперше захистити її надійно від усіх ворогів (Лупій).
2. Класична пластика і контур строгий,
3. І логіки залізна течія —
4. Оце твоя, поезіє, дорога (Зеров).
5. Сміле слово — то наші гармати,
6. Світлі вчинки — то наші мечі (Грабовський).
7. Зернина — то життя у сповитку (Кащук).
8. Серце чисте співця —
9. То ранкової відблиск роси (Ющенко).
10. Гармонійне злиття ідеї з художньою формою, в яку вона вбрана, — ось формула ідеального твору мистецтва (Дрозд).
11. Жити мені без праці — значить не жити (Павличко).

Тире ставиться й перед єднальним сполучником (або зрідка після нього) між двома присудками, якщо другий з них виражає щось несподіване або різко протилежне до висловленого першим або після сполучника.

1. Земля на прощання усміхнулась — і потемніла (Панас Мирний).
2. Повечеряємо — і за роботу (Г. Тютюнник).
3. Мигне тільки рябенька спинка або гострий шпичастий хвостик — і зникне (Коцюбинський).
4. Я тоді швидко підводжусь і — зирк через комин (Довженко).

НА МІСЦІ ПРОПУЩЕНОГО ЧЛЕНА РЕЧЕННЯ

**На місці пропущеного члена речення,
переважно присудка.**

1. Крізь шибку виднілись білі колони тераси,
а за ними — квітник (Коцюбинський).
2. Без витоку нема ріки, як без коріння —
крони (Осадчук).

ПЕРЕД УЗАГАЛЬНЮЮЧИМ СЛОВОМ

- ▣ **Перед узагальнюючим словом, що стоїть після однорідних членів речення .**
- 1. День, вечір, ніч, ранок — все біле, все тьмяне (Леся Українка).
- 2. Ні спека дня, ні бурі, ні морози — Ніщо не вб'є любов мою живу (Сосюра).

ПІСЛЯ ПЕРЕЛІКУ

- ▣ Після переліку, якщо перелік іде за узагальнюючим словом і не закінчує речення.
 1. Сотні й тисячі українських дівчат: колгоспниць, робітниць, студенток, лікарів, інженерів — у сірих шинелях радянських воїнів ідуть на захід (Бажан).
 2. Українські дореволюційні письменники: Шевченко, Марко Вовчок, Панас Мирний, Нечуй-Левицький — багато творів присвятили зображенню жахливої долі українського народу.

ДЛЯ ВИДІЛЕННЯ ПРИКЛАДОК

Для виділення прикладок, якщо вони стоять у кінці речення й перед ними можна, не змінюючи змісту, вставити а саме.

1. У своїм невеличкім гурточку [Гуща] завів новину — гуртову працю (Коцюбинський).

Якщо прикладка є власним іменем, то вона частіше відокремлюється комами.

1. Та друг мій, Ярослав, ще й після того не раз був на устах усіх! (Тичина).
2. Тамарі він чомусь видався схожим на доброго, покривдженого лісовика, Чугайстра, з гуцульської казки (Мушкетик)

МІЖ ЧАСТИКАМИ ЗАПЕРЕЧНОГО ПОРІВНЯННЯ

Між частиками заперечного порівняння

1. ...То ж не вовки-сіроманці
Квилять та проквиляють,
Не орли-чорнокрильці клеочуть,
Попід небесами, літають, —
То ж сидить на могилі
Козак старесенький,
Як голубонько сивесенький.
Та на бандуру грає-виграває,
Голосно-жалібно співає (Народна дума)

МІЖ РЕЧЕННЯМИ

Між реченнями, що входять до безсполучникового складного чи складносурядного речень, якщо в другому з них подано висновок або наслідок дії першого.

1. **Защебетав соловейко — пішла луна гаєм (Шевченко).**
2. **Вдарив революціонер — захитався світ (Тичина).**
3. **Минали літа — росли сини (Головко).**

МІЖ ЧАСТИНАМИ БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Між частинами безсполучникового складного речення, коли перша частина виражає причину або умову, а друга — наслідок.

1. ...Попадавсь їм багач у руки — вопи його оббирали, попадався вбогий — вони його наділяли (Марко Вовчок).
2. Як тільки займеться десь небо — з другого боку встає зараз червоний туман і розгортає крила (Коцюбинський).

МІЖ РЕЧЕННЯМИ

Між реченнями, коли зміст їх різко протиставляється.

1. Ще сонячні промені сплять —
2. Досвітні огні вже Між реченнями горять! (Леся Українка).
3. Закрався вечір, одшуміла праця,
4. Як сльози затремтіли ліхтарі,—
5. Та діти наші ночі не бояться (Рильський).

МІЖ ВЛАСНИМИ ІМЕНАМИ

Між двома або кількома власними іменами, сукупністю їх називається вчення, теорія, науковий закон.

- 1.** Фізичний закон Бойля — Маріотта

МІЖ ДВОМА СЛОВАМИ

Між двома словами на означення просторових, часових або кількісних меж (замість словосполучень із прийменниками від...до)

1. Автотраса Київ — Львів.
2. Навчання на курсах триватиме протягом січня — квітня.
3. Пам'ятки української мови XVI—XVIII ст.
4. Вантаж вагою вісім — десять тонн.

ДЛЯ ВИДІЛЕННЯ ПОШИРЕНОЇ ГРУПИ ВСТАВНИХ СЛІВ

Для виділення поширеної групи вставних слів (або вставного речення), що стоїть у середині речення.

1. ...Топольський — молодий чоловік, але — на думку пана посла — надзвичайно талановитий і солідний (Маковей).
2. Опукою згори — аж вітром зашуміло — Орел ушкварив на Ягня (Гребінка).
3. А тоді зопалу — не встигло радіо попередити! — вернулися морози (Яворівський).
4. Коли після тире стоять слова, що повинні бути виділені комами (наприклад, вставні слова), то перша кома опускається.
5. Не знать звідки взялись [орендарі], наїхали й позбирали панські землі під оренду — звісно, за ту ціну, яку самі призначили (Панас Мирний).

РАЗОМ ІЗ КОМОЮ

Разом із комою для відзначення переходу від підвищення до зниження інтонації в періоді.

1. Як тільки ясний день погасне І ніч покриє божий мир, І наше лихо трохи засне, І стихне людський поговір, — Я йду до берега крутого, І довго там дивлюся я, Як із-за лісу, з-за густого Сходить зіронька моя (Глібов).

ЯК ДОДАТКОВИЙ

Як додатковий знак після коми перед словом, яке повторюється для того, щоб зв'язати з попереднім реченням наступне (найчастіше підрядне, яке підсилює, доповнює або розвиває головне)

1. Шевченківський Палій стоїть на порозі того прозріння, до якого доходить Іван Вишенський у поемі Франка, — на порозі усвідомлення, що тільки в діяльній служінні своєму народові може бути остаточне виправдання людини, що тільки в ньому вища рація людського існування (Рильський).

ВЗАГАЛІ ДЛЯ ОЗНАЧЕННЯ

Взагалі для означення спеціально підкреслюваної паузи різного змістового й стилістичного характеру

1. Увечері кличуть: «Іди до панночки — розбирати» (Марко Вовчок).
2. Не слухає сонце, За гору сідає І нам посилає На всю ніч — прощай! (Самійленко).
3. Сьогодні — майбутнього далину я оком прозираю (Тичина).